

OLASILIK KIPLİĞİNİN ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDEKİ GÖRÜNÜMÜ*

The Situation of the Modality of Possibility in Old Anatolian Turkish

Pelin SEÇKİN**

Gazi Türkiyat, Güz 2016/19: 223-238

Öz: Anlam bilimde bilgi kipliğinin alt ifade alanlarından biri olan olasılık kavramı, konuşurun bilgiye duyduğu güveni yansıtan ifade alanıdır. Konuşur, anlatmak istediği durumlar ile ilgili bilgisi kesin olmadığına önermelerini olasılık kipliğinden yararlanarak sunar. Bunu yaparken de iki olası dünya yaratır. Önermede yer alan olasılıkların, gerçekleşme ihtimali aynı olabileceği gibi, olasılıklardan birinin gerçekleşme oranı daha yüksek olabilir. Kimi durumlarda ise önermede yer alan kuvvetlendirici unsurlar eylemin/durumun olmama olasılığını ortadan kaldırır. Konuşur bu kesinliği, zorunluluğu ifade etmesi gerektiğinde, olayın gerçekleşmesine engel olan koşulların ortadan kaldırılması hâlinde dile getirir.

Bu çalışmada; olasılık kipliği morfoloji, söz dizimi ve söylem açısından değerlendirilmiştir. Kiplik işaretleyicilerinin belirlenmesinin yanı sıra geçişlerinin de ortaya çıkarılması için art zamanlı bir yöntem izlenmiş ve örneklem Eski Anadolu Türkçesi metinleri aracılığıyla oluşturulmuştur. Olasılık kipliği işaretleyicileri, Muhtemellik, Mümkünlük ve Kesinlik olarak üç başlıkta değerlendirilerek kendi içinde sözlüksel, söz dizimsel ve söyleme dayalı olarak tasnif edilmiş; elde edilen verilerin Türkiye Türkçesi ile mukayesesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Olasılık, Kiplik, Eski Anadolu Türkçesi

Abstract: Possibility, a subcategory of the modality of knowledge, refers to the area of expression where the speaker shows his or her trust to the knowledge. The speaker presents his ideas using the modality of possibility when he is unsure of the certainty of the information he intends to convey. When doing so, he creates two possible worlds. On one hand, possibilities in the propositions of the speaker might have the same likelihood to happen. On the other hand, one of the possibilities might have a higher possibility of happening. However, in some cases, some of the elements used in the proposition remove the likelihood of situation/action not to happen. If the speaker means to convey this certainty, he can do so only on condition that the conditions that prevent the action to take place are eliminated.

In this study, in addition to the identification of the markers of the modality of possibility, a diachronic methodology was followed to find out their transitions as well. The sample was created through scripts in Old Anatolian Turkish. The markers of the modality of possibility were analyzed under three categories; namely Possibility, Likelihood and Certainty. Then, they were sorted out in terms of their lexical, syntactic and discourse data. The findings were compared with Turkish.

Keywords: Possibility, Modality, Old Anatolian Turkish

* Bu makale, 14-17 Ekim 2015'te düzenlenen XVIII. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu'nda sunulan bildirinin düzenlenmiş hâlidir.

** Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Trabzon/TÜRKİYE. pelinseckin@ktu.edu.tr. Gönderim Tarihi: 12.02.2016. Kabul Tarihi: 07.06.2016.

GİRİŞ

Kiplik kavramı ilk olarak felsefeciler tarafından ele alınmış ve mantık kipliğinin doğduğu alan olmuştur. Mantığın bir alt dalı olan modal mantık bugünkü kiplik sınıflandırmalarının dayandığı ana öğeleri belirlemiştir (Kerimoğlu 2011: 9). Dil bilimi alanındaki incelemeler ise daha yenidir. Dil bilimsel çalışmalarda kullanılan terimler ve kategoriler farklılık gösterse de temel kategoriler bilgi kipliği ve yükümlülük kipliğidir. Bilgi kipliği temelde, konuşurun önerme karşısındaki bilgisinin derecesini ve önermenin gerçekliğini yansıtan kiplik ifadelerden oluşmaktadır. Yükümlülük kipliği ise konuşurun karşısındaki kişiyi, çeşitli yönlerden yükümlü tuttuğu kiplik ifadelerle dayanmaktadır.¹

Olasılığın kelime anlamı “bir şeyin olabilmesi durumu, olabirlik, ihtimal” olarak verilmektedir (TS 2005: 1496). Felsefede “doğruluğa yaklaşım derecesi, bir şeyin doğru sayılması için yeterince nedenlerin bulunmaması durumu” şeklinde tanımlanmaktadır (Akarsu 1975: 236). Anlam biliminde bilgi kipliğinin alt ifade alanlarından biri olan olasılık kavramı ise, konuşurun bilgiye duyduğu güveni yansıtan ifade alanıdır. Konuşur, ya önermenin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini kesin olarak bilmemektedir ya da gerçekleşme ihtimali oldukça yüksektir. Bu ifade alanında genellikle konuşur daha önce yaşanmış tecrübelerden, elde edilmiş kesin olmayan bilgilerden veya çeşitli fiziki kanıtlar gibi benzeri durumlardan hareketle, tahmin yürüterek bir çıkarım yapmaktadır. Olasılık kipliği tahmin, çıkarım, izin, yeterlilik, şüphe, uyarı gibi pek çok ifade alanıyla bağlantılıdır.

Türkçede olasılığı ifade etmek için pek çok kiplik işaretleyicisi kullanılmakla birlikte standartlaşmış olan morfolojik olasılık kipliği işaretleyicisi hiç şüphesiz ki - (A)bil- yapısıdır. -(A)bil- olasılığın yanında olanak ifadesini de yansıtabilen bir yapıdır. “Ali yemek yapabilir.” cümlesinde hem bir olanak hem de bir olasılık söz konusudur. “Ali yemek yapamaz.” cümlesinde durumun olanaksız olduğu vurgulanmakta, “Ali yemek yapamayabilir.” cümlesinde ise olasılık ifadesi ön plana çıkmaktadır (Çakır 1992: 389). Söz konusu ekin dışında *belki*, *herhalde*, *sanırım* gibi kiplik sözcükler ve -sA, -mA gibi morfolojik işaretleyiciler de olasılık kipliğini oluşturabilmektedir.

Bu çalışmada olasılık kipliği *Muhtemellik*, *Mümkünlük* ve *Kesinlik* olarak üç başlıkta değerlendirilmiş ve sınıflandırma yapılırken sunulan olasılıkların gerçekleşme ihtimalleri göz önünde tutulmuştur. Çünkü her önermenin gerçekleşme ihtimali aynı olmamakla birlikte kullanılan işaretleyiciler de bu doğrultuda farklılık göstermektedir. Örneğin “Belki gelirim.” ile “Mutlaka gelirim.” önermelerinde

¹ Palmer ise, farklı bir sınıflamaya giderek önerme ve eylem kipliği adlandırmasını yapmış; önerme kipliğini, bilgi ve delile dayalı kiplik olmak üzere ikiye ayırmıştır. Palmer’a göre bilgi kipliğinde, konuşur önermenin gerçekliği ile ilgili yargıda bulunur. Delile dayalı kiplikte ise, konuşur delilden hareketle gerçekliğini bildiği önermeleri kanıtlama yoluna gider (2001: 7). Kiplik sınıflandırmalarında olduğu gibi işaretleyicilerin belirlenmesinin de göreceli ve yoruma bağlı olduğunu belirtmek gerekir.

olasılığın gerçekleşme ihtimalleri birbirinden farklıdır. Bu farklılığı yaratan *belki* ve *mutlaka* kiplik sözleridir. Olasılık kipliğinin teşkil ettiği ifade alanları ile ilgili başka sınıflandırmalar da mevcuttur.² Burada kipliğin anlam biliminin yorumuna açık ve sınıflandırılması yapılamayan bir alan olduğunu hatırlatmak gerekir.

Bu çalışmada *Muhtemellik*³ başlığı altında gerçekleşme olasılığı ile gerçekleşmeme olasılığı eşit olan ifadeler değerlendirilmiştir. Bu tür ifadelerde konuşurun sunduğu önerme ile ilgili sahip olduğu bilgi kesin değildir ve sunulan bilgiye duyulan güvenin derecesi düşük olduğundan konuşur, herhangi bir dayanaktan yola çıkarak çıkarım yapmaz. Sadece ihtimal dâhilinde olan durumları dile getirir. Yani, temel önermeler üzerinde varsayımsal çerçeve yaratır (Belyeava 2002: 249). Bunu dile getirirken de çoğunlukla *belki*, *zannedersenem*, *sanırım*, *muhtemel* vb. kiplik sözleri ile sentaktik bir işaretleyici olan *-(A)bil-* ve *-sA* gibi işaretleyiciler kullanır. Örneğin “Yarın patrondan izin alabilirim.” şeklinde bir söylemde bulunan konuşur kesin olmayan fakat gerçekleşmesi muhtemel olan bir durumu anlatmaktadır. Burada söylemin gerçekleşme ihtimalini arttıran herhangi bir dayanak bulunmamaktadır. Yani, cümle “Yarın patrondan izin alabilirim, ama patron gelmezse ya da bu durumu uygun görmezse izin alamam.” şeklinde algılanmalıdır. Dolayısıyla olayın gerçekleşip gerçekleşmeme olasılığı aynıdır.

Konuşur, anlatmak istediği durumlar ile ilgili bilgisi kesin olmadığında önermelerini olasılık kipliğinden yararlanarak sunar. Bunu yaparken de iki olası dünya yaratır. Olası durumların gerçekleşip gerçekleşmeme ihtimali belirsiz olabileceği gibi bazı durumlarda birinin gerçekleşmesi daha kuvvetli görünebilir. Bu durumda konuşur fiziki şartlar, daha önce yaşanmış olaylar gibi olasılığı kuvvetlendirebilecek her türlü bilgiden yararlanarak tahminde bulunur. Konuşurun tahminde bulunduğu ya da önermeleriyle bir durumun gerçekleşmesini kuvvetlendirdiği ifadeleri *Mümkünlük*⁴ başlığı altında değerlendirilmiştir.

“Ahmet, bilgisayarı bozuk olduğu için yarın teknik servise gidecektir.” önermesi ile konuşur, haberdar olduğu bir durumdan hareketle gelecekte bir zaman için tahminde bulunmaktadır. Elbette sunulan önermede olasılıkların gerçekleşmesi konusunda bir kesinlik söz konusu değildir.

“Bugün yağmur yağabilir.” önermesinde ise konuşur tecrübe ya da fiziki koşul gibi herhangi bir dayanak dile getirmemiştir. Ancak yağmurun yağma olasılığının

² Hirik, çalışmasında olasılık kipliği 1. Konuşur tarafından üretilen olasılık kipliği, 1,1. Müsadekâr olasılık kipliği, 1,2. Tahmini olasılık kipliği, 2.Nesnel olasılık kipliği, 3. Öznel olasılık kipliği olmak üzere üç başlık altında sunmuştur (Hirik 2010: 43).

³ Muhtemellik, Belyeava tarafından (2002) Bilgisel Olasılık kipliği, Hirik tarafından (2010) Öznel Olasılık kipliği olarak adlandırılmıştır.

⁴ *Mümkünlük* olarak ele alıp değerlendirilen bölüm Hirik (2010) ve Göksel (2005) tarafından Konuşur Tarafından Üretilen Olasılık Kipliği olarak adlandırılıp Müsadekâr Olasılık ve Tahmini Olasılık olmak üzere iki başlıkta incelenmektedir.

yağmama olasılığına oranla daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir önermenin söz konusu olabilmesi için konuşurun ya havaya bakıp ya da bacaklarının sızlamasından yola çıkarak tahmin yaptığı anlaşılmaktadır. Kısacası, kullanılan dayanak her zaman cümlede özellikle belirtmek durumunda değildir.

*Kesinlik*⁵ ifade alanında ise önermede yer alan olasılıklardan birinin, gerçekleşme ihtimali oldukça yüksek hatta kesindir. Konuşur bu kesinliği, zorunluluğu ifade etmesi gerektiğinde, olayın gerçekleşmesine engel olan koşulların ortadan kaldırılması hâlinde ya da olmaması ihtimaline karşın gerçekleşen ve nesnel olan durumlarda dile getirir.

Örneğin “Elde edilen delillerden suçlunun Ali olduğu anlaşılmıştır.” önermesinde Ali’nin suçlu olmama ihtimalinin olmadığı, suçlunun kesin olarak Ali olduğu anlatılmaktadır. İlk bakışta cümlenin herhangi bir olasılık ifadesi taşımadığı düşünülebilir, fakat suçlu olma olasılığı ortadan kaldırılarak nesnel bir olasılık dile getirilmiştir. Nitekim *-Dır /-Dur* koşacı, duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman kiplerinin üçüncü teklik ve çokluk çekimlerinde fiilin gösterdiği oluş ve kılışa kesinlik anlamı katmaktadır (Korkmaz 2009: 727).

“Komşunun kızı piyano çalabiliyor.” önermesinde de zor olmasına rağmen komşunun kızı piyano çalabiliyor düşüncesi ifade edilmektedir. Gerçekleştirilen eylemin zor olması yapılamama ihtimalini arttırmasına rağmen, söz konusu cümlede *-(A)bil-* yeterlilik ifadesi ile işin gerçekleştirilememe ihtimali ortadan kaldırılmaktadır. Cümle “Piyano çalmak zordur, fakat komşunun kızı bu konuda yeterliliğe sahip olduğu için piyanoyu çalabiliyor, çalamaması gibi bir durum söz konusu değil.” olarak yorumlanabilir. Nitekim nesnel olasılık, gerçek bir olaya karışan kişinin yeterliliğini anlatabileceği gibi bir olayın gerçekleşmesine engel olan herhangi bir durumun yokluğunu da ifade eden bir kavramdır (Göksel 2005: 345).

Özetle bu çalışmada *Olasılık* ifade alanı, kullanılan kiplik işaretleyicilerinin olasılığı anlatma derecelerine göre olma olasılığı düşük olandan yüksek olana doğru *Muhtemellik, Mümkünlük ve Kesinlik* olmak üzere üç ana başlıkta; kiplik ifadelerini temsil eden yapılar⁶ sözlüksel, söz dizimsel ve söyleme dayalı olarak üç alt başlıkta değerlendirilmiştir.

⁵ Kesinlik ifade alanı Hirik (2010) ve Göksel (2005) tarafından *Nesnel Olasılık Kipliği* olarak adlandırılmıştır. Ayrıca Özezen, kesinlik anlamına en yakın akıl yürütme yöntemlerinden birinin olasılık olduğunu ve bu açıdan olasılığın potansiyel olarak “kesinliği” içerdiğini ve kanıt ile varsayım arasındaki tek ayrım kanıtın yetersizliği olduğunu ifade etmiştir (2010: 195).

⁶ Kiplik ifade alanını temsil eden yapılar Aslan Demir’in (2008) çalışmasından hareketle sözlüksel, söz dizimsel ve söyleme dayalı olarak üç alt başlıkta değerlendirilmiştir.

1. MUHTEMELLİK

1.1. SÖZLÜKSEL MUHTEMELLİK İŞARETLEYİCİLERİ

1.1.1. Kiplik Zarflar ve Sözcükler⁷

Bunu korkutğıl bu dem vur zindāna

Bu yavuz işden bolayk⁸ bu dōne (YZ/551)

“Onu hemen cezalandır, zindana at; belki bu suçtan pişman olur.” dedi.

Muhtemellik ifade alanı belki işaretleyicisi ile oluşturulmuştur. Zeliha, Kotifar’a Yusuf’u şikâyet eder ve onun hemen zindana atılarak cezalandırılmasını ister. Aslında Zeliha, Yusuf’un pişman olmasını arzu etmektedir. Fakat Yusuf’un pişman olacağından emin olamadığı için belki ifadesini kullanmıştır.

Anuñ-içün urdum anı zindāna

Sever-idüm bola ki eytdüm dōne (YZ/746)

“Bu yüzden onu zindana attırdım; sevmiştim, belki döner.” dedim.

Zeliha Yusuf’un kendisini dinleyip naz yapmamasını ister. Yusuf dinlemeyince de onu zindana attırır. Sonrasında Yusuf’un suçsuz olduğu anlaşılınca Zeliha söz konusu beyiti söyleyerek bir açıklama yapar. Zeliha açısından Yusuf’un ona karşılık verip vermeyeceği belli değildir. Bu nedenle umut etmektedir. Nitekim insan, gerçekleşmemiş fakat gerçekleşme ihtimali olan durumlarda umutlanır. Sonuç beklenen yönde olabileceği gibi aksi yönde de gerçekleşebilir. Beyitte olası iki durumun (Yusuf’un Zeliha’yı sevmesi veya sevmemesi) gerçekleşme ihtimalini arttıracak herhangi bir bilgi yoktur.

Bu kitābuñ tertibi belki on rükün üzeredür. (Ac.M/13b,7)

“Bu kitap belki on bölüm üzerine kurulmuştur.”

..... belki vefa vefatından şoñra gerekdür. (Ac.M/31a,9)

“..... belki vefa kişinin ölümünden sonra gereklidir.”

Belki kehrübar götürmek yereğandan emîn ider.... (Ac.M/77a,3)

“Kehribar ile belki sarılık hastalığı anlaşılır.”

Yukarıdaki önermelerde “belki” kiplik işaretleyicisi ile muhtemellik ifade alanı oluşturulmuştur. Bu işaretleyici ile herhangi bir kesinliğin olmadığı, söylenen durumların ihtimal dâhilinde olduğu vurgulanmıştır. Türkiye Türkçesinde de “belki” zarfı olasılık kipliği işaretleyicisi olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Gencan (1979: 457), *belki* kiplik işaretleyicisini olasılık zarfı olarak değerlendirerek, fiile olabilir, umulur, ihtimal ki, mümkündür şeklinde anlamlar katarak pekiştirdiğini

⁷Kiplik zarf ve kilik sözcükler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Aslan Demir 2008:129).

⁸ Abik bolayki sözünü erki edatı, -A gelecek zaman eki ve bu işaret zamirinden (bu olakı>bo/ulayiki>bo/ulayki) gelişen bir yapı olduğunu belirtmektedir (2014: 677). Söz konusu yapı söz dizimi ve morfoloji bağıntılı bir kalıplaşma sergilese de taranan eserlerde *bolayki* ifadesi edat olarak kullanıldığından sözlüksel işaretleyici başlığında ele alınmıştır.

belirtmektedir. Korkmaz (2009: 509) ise söz konusu işaretleyiciyi durum bildirme zarfları içinde *Olasılık (İhtimal), Duraklama, Şüphe ve Şaşırma Bildirenler* başlığı altında incelemiştir. Eker (2002: 302) de Korkmaz *belki'* yi gibi durum zarfı olarak değerlendirir ve fiilin nasıl gerçekleştiğini gösteren, olasılık bildiren bir söz olduğunu söylemektedir.

1.2 SÖZ DİZİMSEL MUHTEMELLİK İŞARETLEYİCİLERİ

1.2.1. Söz dizimi - Morfoloji Bağımlı Muhtemellik İşaretleyicileri

1.2.1.1. İsim/ Fiil + i- Yardımcı Fiili + sA Şart Kipi

Ol koca kul eydür aña ey hoca
Alduğun kulu dögdüm bu gece (YZ/247)
Var-ısa anuñ-içün oldu bu iş
Hoca eydür ne şorarsın var görış (YZ/248)
 Zenci köle "Ey tüccar satın aldığın köleyi bu gece dövdüm; bu suçsa bela bu yüzden geldi." dedi. Hoca "O zaman ne konuşuyorsun, git konuş." dedi.

Burada iki beyiti anlamı tamamlayabilme açısından birlikte yorumlamak gerekmektedir. Muhtemellik ifade alanı "var-ısa" işaretleyicisi ile oluşturulmuştur. Ya gerçekleştirilen eylem ya da başka bir şey belanın sebebi olarak görülmektedir. Olası durumlardan birinin gerçekleşme ihtimalini arttıracak herhangi bir dayanak bulunmamaktadır. Bu nedenle konuşur yaptığının suç sayılması durumunu koşul olarak dile getirmiştir.

Bunda ol 'akbe gider olur-ısa
Yol aña rüşen olabilir-ise (MT/340)
Çün kala ol 'akbe bunda câvidân
Cüz 'ukûbet olmaya yolda 'ayân (MT/341)
 "Kişi zor yola, kötülüğe girerse; yol da aydınlık olursa o zor yolda sonsuz olması için küçük bir parça ceza belirmesin, eziyet çekmesin."

San'an şehrindeki, gönlü Allah sevgisi ile dolu olan ulu bir kişinin gördüğü rüyadan hareketle bu beyitler dile getirilmiştir. 'Abdurrezzâk'ın rüyada putlara taptığını görmesi kötülük olarak değerlendirilmiştir. Kişilerin böyle bir kötülüğe düşmesi durumunda sonsuz olabilmeleri için yollarının aydınlık olması ve eziyet çekmemeleri gerektiği belirtilmiştir. Tüm bu anlatılanlar varsayım olarak sunulmuştur. Varsayım ifadesi *olur-ısa ve olabilir-ise* işaretleyicileri ile sağlanmıştır. Yani, kişinin zorluğa düşmesi hâlinde yaşanabilecek olası durumlar anlatılmıştır. Kişi söz konusu zorluğu yaşayabileceği gibi yaşamaya da bilir. Varsayımlardan birinin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğunu işaret eden herhangi bir kiplik ifade yer almamaktadır.

1.2.2 Söz dizimi-Leksikoloji Bağlantılı Muhtemellik İşaretleyicileri

1.2.2.1. Aceb + Soru Dizilişi

Ol kiş'eydür on toköz var yarmağum

Bu kadarla 'aceb ola almağım (YZ/218)

Tüccar: "On dokuz yarmagım var, onunla acaba alabilir miyim?" dedi.

Yusuf köle olarak satılırken bir tüccar onu görür ve elindeki parayla Yusuf'u alıp alamayacağını sorar. Tüccar elindeki paranın yetip yetmeyeceğinden emin olmadığı için acaba sözünü kullanarak muhtemellik ifade alanını oluşturmuştur. Paranın yeterli olması durumunda tüccar Yusuf'u satın alabilecek, değilse alamayacaktır. Söz konusu iki olası durumun gerçekleşip gerçekleşmeme ihtimali aynıdır.

Uş biçildi kefen donum hazrete yonteldüm yönüm

Aceb nice ola halüm Allah sana sundum elüm (YED/M XCV,4)

"İşte kefenim hazır, Allah'a doğru döndüm; Allah'ım elimi sana uzattım, acaba hâlim ne olacak."

Beyitte konuşur Allah'tan yardım istediğini ve hâlinin ne olacağını bilmediğini dile getirmektedir. Olası durumlar özellikle vurgulanmasa da konuşur bilgisine duyduğu güveni "aceb" kiplik işaretleyicisiyle yansıtmıştır.

Gözüme nazar yüzinde çü harâm kıldı dilber (KBD/909,3)

Gözine kanımı içmek 'acebâ helâl ola mı

"Yüzüne bakmak nazardır çünkü dilber bunu haram kıldı; acaba senin gözüne benim kanımı içmek helal olur mu?"

Konuşur burada var olan durumdan yola çıkarak çıkarım yapmış ve emin olmadığı bilgiyi sorgulama yoluna gitmiştir. Yani, sevgilinin yüzüne bakmak haram olduğu için sevgilinin gözünün de âşğın kanunu içmesinin helal olmayabileceği vurgulanmıştır. Dolayısıyla gerçekleşmesi muhtemel olabilecek bir durum vurgulanmıştır.

1.3. SÖYLEME DAYALI MUHTEMELLİK İŞARETLEYİCİLERİ

1.3.1. Sezdirmeye Dayalı Muhtemellik İşaretleyicileri

Yıl- mı yétmiş bilmezem Yus'fım géçe

Yāhu<d> yétmiş gün aramızda géçe (YZ/135)

"Yusuf'um aramızda yetmiş yıl mı gün mü geçer bilmiyorum."

Yakup peygamber Yusuf'un ne zaman geleceğini düşünürken, yukarıdan "Yetmiş." diye bir ses gelir. Yakup peygamber bunun ne anlama geldiğini bilmemektedir. Bilgisinin kesin olmadığını işaretleyen *belki, galiba, -(A)bil-* gibi bir

kiplik işaretleyicisi yoktur. Fakat yetmiş yıl mı, yetmiş gün mü geçeceğini bilmiyor olması olası durumların varlığına işaret etmektedir. Kesin olan zamanın yetmiş ile belirtilmesidir. Bu kesinlik, sesin yukardan geldiği söylenerek sezdirilmiştir. Muhtemel olan ise geçecek olan zamanın saat, gün, ay, yıl kavramlarından hangisi ile sınırlandırılacağıdır. Olası durumlardan herhangi birinin gerçekleşme ihtimalinin kuvvetli olduğunu anlatan bir ibare bulunmamaktadır. Ayrıca olasılık ifadesi kiplik işaretleyicisi kullanmadan sezdirme yoluyla sağlanmıştır.

*Cihân içre hasretüm sensin benüm
 Korkaram kim görmeyem seni cânım (YZ/1224)
 "Dünyadaki tek hasretim sensin; seni göremem diye korkarım."*

Yakup peygamber nerde olduğunu bilmediği oğlunu görememekten korkmaktadır. İki ihtimal söz konusudur: Ya oğlunu görebilecek ya da göremeyecektir. Her ikisi de gerçekleşebilecek muhtemel durumlardır. *Korkaram* ifadesi ile görememe ihtimali vurgulanmış ve önermenin olasılık kipliği içerisinde olduğu sezdirilmiştir.

2. MÜMKÜNLÜK

2.1. SÖZLÜKSEL MÜMKÜNLÜK İŞARETLEYİCİLERİ

2.2.1. Kiplik Zarflar ve Sözcükler

*Ne ki 'âlemde demürci vardır ki gelmege mümkün, getirdiler ve dirler
 ki yüz yigirmi biñ demürci geldi. (Ac.M/113a,17)
 "Dünyada gelmesi mümkün olan ne kadar demirci
 varsa, getirdiler ve yüz yirmi bin demirci geldi, derler."*

Daha önce de belirttiğimiz gibi mümkünlük ifade alanı, gerçekleşme ihtimali bulunan olası durumlardan kuvvetli olanı ön plâna çıkarmaktadır. Yukarıdaki önermede, olası durumlar demircilerin gelebilmeleri ve gelememeleridir. Gelebilmeme ihtimali yüksek olan demirciler mümkün kiplik işaretleyicisi ile nitelendirilmiştir. Böylece söz konusu demircilerin gelememe olasılıklarının düşük olduğu anlaşılmaktadır.

*Mümkün ol kim gâh ola gâh olmaya
 Gâh kala 'âlemde vü gâh kalmaya (MT/1907)
 "Bazen olup bazen olmaması; bazen âlemde kalıp kalmaması
 mümkündür."*

Metnin bütününde Allah'ın daima var olduğu ve olacağı; insanların çok, onun tek olduğu anlatılmaktadır. Söz konusu önermede de gerçekleşmesi yüksek olan eylemler dile getirilmiştir. Buradaki ihtimali, Allah'ın vasıfları kuvvetlendirmektedir. Olası durumlar Allah'ın isteyip istememesidir. Bunun sonucunda oluşacak eylemler Allah tarafından gerçekleştirileceği için mümkün olmaktan ziyade kesin olarak da

değerlendirilebilir. Ancak kiplik alanların belirlenmesinde bağlamın da önemli olduğunu unutmamak gerekir. Metinde yer alan örnekler insan ile Allah karşılaştırılması yapılarak sunulduğundan ifade, *Mümkünlük* başlığı altında değerlendirilmiştir. Nitekim önermede geçen eylemleri vasıflarından dolayı Allah'ın gerçekleştirmesi mümkündür.

2.2. SÖYLEME DAYALI MÜMKÜNLÜK İŞARETLEYİCİLERİ

2.2.1. Sezdirmeye Dayalı Mümkünlük İşaretleyicileri

*Siz varasız dümügesiz ayına
Korkaram kim Yusuf'uma kurt yöne (YZ/49)
"Siz gidersiniz, oyuna dalarsınız; Yusuf'umu kurt kapmasından
korkuyorum."*

Yakup'un çocukları, kardeşleri Yusuf'u öldürmek için plân yapar ve ava gitmeye karar verirler. Bunun üzerine Yakup gördüğü düşü anlatır ve korktuğunu dile getirir. Önermeyi mümkünlük olarak değerlendirmemizin sebebi Yakup peygamberin düş görmesidir. Düş, söz konusu olmasaydı bir kurdun Yusuf'u kapması gerçekleşebilecek olası durumlardan biri olarak değerlendirilir ve muhtemellik ifade alanına dâhil edilirdi. Fakat Yakup peygamberin gördüğü düşten hareketle korkuyor olması ve Yusuf'u onlarla göndermek istememesi olasılığı kuvvetlendirmektedir. Burada, mümkünlük ifadesi herhangi bir kiplik işaretleyici ile değil, sezdirme yoluyla sağlanmıştır.

*Ne didi ayağa lebün cür'a işitdi ola mı?
Düşdi sürâhiler bu dem ol sebeb ile kulkula (KBD/681,3)
"Sürâhiler düştü, bu gürültü ondandır; elindeki kadeh,
dudağının ne dediğini işitmiş midir?"*

Burada anlatıcının bilgisinin kesin olmadığı bir durum söz konusudur ve anlatıcı emin olmak amacıyla soru sormaktadır. Aslında konuşur dudağın dediklerinin duyulmama ihtimalinin yüksek olduğunu düşünmektedir. Çünkü sürâhilerin düşmesiyle ses kalabalığı olmuştur. Dolayısıyla kadehin dudağın söylediklerini duymaması daha mümkündür.

3. KESİNLİK

3.1. SÖZLÜKSEL KESİNLİK İŞARETLEYİCİLERİ

3.1.1. Kiplik Yüklemeler

*Dileriseñ bu dünyenün şerrinden olasun emin
Terk eyle bu kibr ü kini hırkaya gir derviş yüri (YED/Y XCIV,4)*

“İstersen bu dünyanın kötülüğünden emin olursun; kibir ve kini bırakıp derviş gibi yürü.”

Ol toğan anuñ öldüğin gördi emîn oldı (Ac.M/11a,6)

“O yırtıcı kuş, onun öldüğünü görüp emin oldu.”

Her nesne ki müdevverü ş-şekil olsa sınmağ âfâtından emîn olur. (Ac.M/25a,12)

“Yuvarlak olan her nesne mutlaka kırılır.”

Yukarıda yer alan önermede *emin olmak* kiplik yüklemi kullanılarak kesinlik ifadesi sağlanmıştır. Bir kişinin herhangi bir durumdan emin olması var olan olasılıklardan birinin ortadan kalkmasıyla mümkündür. Örneğin ilk önermede konuşura göre dünya kesinlikle kötülüklerle dolu bir yerdir. Nitekim istenildiği takdirde bu bilgiye vakıf olunması da dayanak olarak sunulmuştur. Kişi dünyanın kötülüğüne kanaat getirdiğinde durumdan emin olacak ve dünyayı iyi bir yer olarak düşünme olasılığı kalmayacaktır. İkinci örnekte, yırtıcı kuşun gördüğü durumdan sonra emin olması olayın başka türlü gerçekleşmesine imkân tanımamaktadır. Yırtıcı kuş gerçekleşen eylemi görmeden önce iki olası durum mevcuttu. Sözü geçen varlık ya yaşıyor ya da ölmüş olacaktı. Yırtıcı kuşun duruma vâkıf olduktan sonra emin olması varlığın yaşıyor olma ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Yani, varlık kesinlikle ölmüştür. Üçüncü örnekte ise yargı genelleme yapılarak sunulmuş ve kesinlik ifadesi sağlanmıştır.

Bunun gibi sözler için “zâ” harfini nişân komuş, ya’nı zâhir olduğına delâlet ide.... (Ac.M/12a,17)

“Bunun gibi sözler için “zâ” harfini iz olarak koymuş, yani meydana geldiğine delildir.”

Ayağ yire basmağ yir yüzünde âdem yürüdüğüne delâlet ider. (Ac.M/26a,7)

“Ayağın yere basması yeryüzünde insanın yürüdüğüne delildir.”

Delalet etmek, bir şeyin nasıl olduğunu göstermek, kanıtlamak anlamına gelmektedir. Bu işaretleyicinin kullanıldığı önermelerde olası durumlar ortadan kaldırılıp tek bir durum açığa çıkarılır. Nitekim bir eylemin, durumun, olayın kanıtının olması ifadeyi güçlü kılarak kesinleştirir ve aksinin gerçekleşme ihtimalinin mümkün olmadığını anlatır.

3.1.2. Kiplik Zarflar ve Kiplik Sözler

Anuñ-içün söyledüm anı size

Var delilüm Tañırnı’dan uşbu söze (YZ/1210)

“Bunu onun için size söyledim; bu söze Allah’tan ispatım da var.”

Burada çok güçlü bir kesinlik ifadesi yer almaktadır. Hem *delil* kiplik işaretleyicisi olarak kullanılmış hem de bu delil Allah'a dayandırılmıştır.

*Şükür Hakk'a kim dost bize ayıtdı dost yüzine bak
Açdum ben de gönüm gözün sultanımı gördüm mutlak (YED/K LXVII,1)*
"Allah'a şükürler olsun ki dost bize hitap etti, dosta yönel; ben de gönül gözümü açıp mutlak olan sultanımı gördüm." Beyitte *mutlak olan sultanı gördüm* ifadesi ile kesinlik sağlanmıştır.

*Yunus bu fikrete taldı hep cihânı arda saldı
Vallahi hoş lezzet aldı tolmışdur dimagum anda (YED/H CLV,8)*
"Yunus bu düşünceye dalıp dünyayı boşladı; vallahi bundan zevk aldı, zihnim bu düşünceyle doldu."

*Eyle kim karga diler bülbülden ayrılmaya
Bülbülün de maksudı billâhi ol degülmi (YED/Y CLXXI,4)*
"Öyle ki karga bülbülden ayrılmayı dilerken billahi bülbülün amacı da odur."

Yukarıdaki iki beyitte konuşur bilgisinden emin olduğu için *vallahi ve billâhi* kelimesini kullanarak muhatabını ikna etmeye çalışmaktadır. Konuşur bilgisinin kesinliğinden o kadar emindir ki yemin ederek Allah'ı işaret etmekte ve bunu bir dayanak olarak sunmaktadır.

*Gerçek aşık olanların yüzünde nişânı olur
Dünün günün turmaz akar gözleri yaşunun kanı (YED/Y XCVI,5)*
"Gerçek âşıkların yüzünde izleri olur; gece gündüz durmadan gözyaşları kan gibi akar."

Kesinlik ifadesi *nişân* kelimesi ile sağlanmıştır. Çünkü iz olduğu takdirde âşıkların gerçekliğinden şüphe edilmeyecektir. Yani, söz konusu iz gerçek âşık olmama olasılığını ortadan kaldırarak, kesinliği işaret etmektedir.

*Dağı Haç Te'âlâ beni buña müvekkel çomışdur tâ ki bunı hıfz iderem
ve illâ bir kez deprenmekde cemî' âlem harâb iderdi. (Ac.M/66a,3)*
"Ve Allah beni bunu korumam için bekçi olarak bırakmıştır ve bir kere bile titrese tüm âlemi yıkardı." Konuşur, metnin bütününde Ümmü'l-Cibâl denilen bir dağdan bahsetmektedir. Tüm dağların buna bağlı olduğu bu nedenle Ümmü'l-Cibâl'in bir kere bile titremesiyle tüm dağların yıkılacağı kesin bir ifadeyle dile getirilmektedir.

*Ya'nî tavşancıl, bir kara kuvvetlü ulu kuşdur. Kamu kuşlar andan
korçar. Her nesne ki minkârına irişe elbette koparur. (Ac.M/246a,13)*
"Tavşancıl kara, kuvvetli bir kuştur. Tüm kuşlar ondan korkar. Gagasının ucuna gelen her şeyi kesinlikle koparır."

Burada kuşun genel özelliği kesinlik ifade alanı içinde sunulmuştur. Kuşun kuvvetli olması ve tüm kuşların ondan korkması kesinliği destekleyen yargılardır.

*Sorar idüm tutağundan gönüle müferrih
Ağızuñ açar iseñ mutlakâ cevâb olısar (KBD/424,7)*

“Gönle ferahlık veren dudağına soru sorduğumda; ağzını açar isen mutlaka cevap olur.”

Âşık sevgiliye ne kadar meylederse etsin sevgili aşığa yüz vermez ve onu görmezden gelir. Âşık ise sevgilinin kendisini fark edip karşılık vermesini bekler. Sevgilinin tenezzül edip ağzını açması dahi âşık için bir cevap olacaktır. Çünkü divan edebiyatında genel kaide sevgilinin aşığı umursamamasıdır. Bu durumda sevgilinin ağzını açması aşığa yöneldiğinin kanıtıdır.

3.2. SÖYLEME DAYALI KESİNLİK İŞARETLEYİCİLERİ

3.2.1. Sezdirmeye Dayalı Kesinlik İşaretleyicileri

Bu Allah Ta‘ālānuñ fāzlıdır virür ana kime ki dilerse. (KK/16a,1)
“Dileyene istediğini vermek Allah’ın faziletidir.”

Beyitte tahsîs yapılarak söz konusu vasfın sadece Allah’a ait olduğu anlatılmıştır. Başka bir varlığın bunu gerçekleştirme olasılığı yoktur, bu kesin bir durumdur.

Hakka yönini dutan murād bulur. (FB/66b,11)
“Allah’a yönelen istediğine kavuşur.”

Ķazā vu kadere ikrārı olmayanıñ dīni dürüst olmaz. (FB/187b,8)
“Kaza ve kadere inanmayanın dini sağlam olmaz.”

Nedür çāre her bir toğan öliser
Bu böyle olugeldi vü olısar (SN/176a,5368)
“Çare yoktur ki her doğan ölecektir, bu böyle olmuştur ve olacaktır.”

Likin bu sözce dağı ma‘dūd olur, her ma‘dūd mütenāhidür ve her mütenāhi fānīdür. (Ac.M/27a,2)
“Ancak bu söz dahi sayılıdır, sayılı olan her şey sonludur ve her sonu olan ölümlüdür.”

Yukarıdaki son dört beyitte geçerliliği kabul görmüş, aksinin olmasının mümkün olmadığı durumlar anlatılmaktadır. Dayanak noktası olarak Allah ve Kur’an gösterilerek kesinlik ifade alanı oluşturulmuştur. Şunu da belirtmek gerekir ki konuşurun veya dinleyenin dünyadaki konumları bu bilgideki kesinliği görece hâle getirmektedir. Ayrıca cümlelerde gelecek zaman ve *Dır /-Dur* koşacının da kullanılmış olması kesinlik ifadesini desteklemektedir. Korkmaz gelecek zamanın işlevleri konusunda şu açıklamayı yapmaktadır:

“-AcAk ekiyle kurulan gelecek zaman kipinin, bir “tahmin”, bir “olasılık” işlevi ile kullanıldığı yerler de vardır. Tahmin işlevi yerleri gösteren yerlerde daha çok, nispeten kalıplaşmış bulunan olacak biçimi yer almıştır:
İşte gene yaz. Hangi yılın yazı? Dur bakalım gazeteye... Gazeteler, odanın içinde birer küçük piramit halini aldı. Bir üstüme **yıkılacak**

olsalar, eminim altlarında bunalıp kalacağım. (Y. K. Karaosmanoğlu, Y, 100)." (Korkmaz 2009: 627).

Gelecek zaman ekinin olasılık ifade alanını oluşturan morfolojik yapılardan biri olduğu bilinmektedir. Ek, kimi zaman düşük bir olasılık ifade ederken kimi zaman güçlü bir olasılık ifade edebilir. Korkmaz'ın verdiği örnekte dikkatimizi çeken nokta *eminim* kelimesinin işlevin yorumlanmasında göz ardı edilmiş olmasıdır. Önermede yer alan *yıkılacak olsalar* ile *eminim altlarında bunalıp kalacağım* kelime gruplarının bir olasılık anlamı taşıdığı aşikârdır. Fakat ifade edilen olasılıkların gerçekleşme dereceleri aynı değildir. İkinci kelime grubunda kullanılmış olan *eminim* işaretleyicisi konuşurun olaydan şüphe etmediğinin ve olayın kesinlik taşıdığına göstergesidir. Aslında önerme "Gazetelerin üzerime yıkılma ihtimali var ve bu durum yaşanırsa kesinlikle onların altında bunalacağım." şeklinde algılanmalıdır.

Bildirme koşacı ise "-dur" şekliyle EAT'de "durur'un" yanında yaygınlaşmıştır. Osmanlı Türkçesi dönemine gelindiğinde "durur'un" bildirme eki olarak kullanımı 15. yüzyıldan itibaren seyrekleşmiş ve 17. yüzyıldan sonra kaybolmuştur (Ercilasun 2004: 463). Ayrıca anlatılan geçmiş zamanın *-dur*'la yapılan genişletmelerinde fiilin ilgili zaman içinde kesin olarak işlendiğini veya belki işlenmiş olabileceğini anlatır (Gülsevin; Boz 2004: 120). Şahin de EAT'de *-dur ve -durur'un* ihtimal ve kesinlik anlamı verdiğini bildirmiştir (Şahin 2011: 66).

Hiç mümkün ola mı kim bu önümüzdeki biryân olmuş balık diri ola?
(Ac.M/9b,10)
"Bu önümüzde kızartılmış olan balığın canlı olması mümkün müdür?"

Konuşur kızartılmış balığın canlı olma ihtimalinin olmadığını bilmektedir fakat soru sorma yoluyla olayın imkânsız olduğunu vurgulamak istemiştir. Dolayısıyla balığın canlı olmadığı kesinleşmiş bir durumdur, çünkü balık kızartılmıştır.

SONUÇ

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde, olasılık kipliklerini işaretleyen yapılar dikkate alındığında şu sonuçlara varmak mümkündür:

"Olayı gizlemek için herhalde delilleri ortadan kaldırmış olacak." ifadesinde olduğu gibi bazı durumlarda TT'de olasılık kipliğini işaretleyen "-mış ol-" yapısı taranan eserlerde yer almamaktadır. Dolayısıyla yapının kazandığı işlevi tarihlendirmek için daha sonraki dönem eserlerini incelemek gerekmektedir.

Günümüzde sıkça kullanılan ve muhtemellik kipliğini işaretleyen *belki* sözcüğü EAT'de de yer almakla birlikte aynı anlama gelen *bola ki, bolayki* sözcükleri de aynı kiplik alanını işaretlemektedir. "Acaba yarın yağmur yağar mı?" cümlesini söyleyen konuşurun duruma dair kesin bir bilgisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Burada iki

ihtimal söz konusudur: Ya yarın yağmur yağacak ya da yağmayacaktır. Her iki durumun da gerçekleşme olasılığı aynıdır. Dolayısıyla önerme muhtemellik kipliğini temsil etmektedir. Söz konusu önermede yer alan, muhtemellik kipliğini işaretleyen *Acaba* kiplik sözü aynı işlevle EAT'de kullanılmaktadır.

Kesinlik kipliğinde *elbette, illaki, vallahi, billahi, mutlaka, burhan, delil, nişan, emin ol-, delalet et-* gibi kiplik işaretleyicileri kullanılmıştır. Bunun yanı sıra günümüzde sıkça kullanılan ve *mutlaka* ile aynı anlamda olan *kesin, kesinlikle* kiplik zarfları karşımıza çıkmamıştır. TT'de isimlere gelerek onları fiilleştiren ve çekimli fillere eklenebilen - *Dir /-Dur* koşacı eklendiği kelimeye kesinlik ya da ihtimal anlamı katmaktadır. EAT'de bu durum söz konusudur. Dolayısıyla ekin bu işlevi ne zaman kazandığını belirleyebilmek için daha önceki dönemlerde yazılmış eserlerin incelenmesi gerekmektedir.

“Ali ödevlerini yapmış olsa gerek.” cümlesinde *olsa gerek* yapısı olasılık kipliğini teşkil etmektedir. Yani, cümle “Ali'nin ödevleri vardı ve onları büyük ihtimalle yapmıştır, fakat yapmamış da olabilir.” olarak algılanmaktadır. Burada olasılık kipliğinin mümkünlük ifade alanı oluşmaktadır. Çünkü var olan olası iki durumdan birinin gerçekleşme olasılığı daha yüksektir. Bu olasılığı arttıran, yaptırımın söz konusu olmasıdır. EAT'de ise olasılık bildiren *olsa gerek* yapısı olasılık anlamıyla yer almamaktadır. Fiillere eklenen -*sA gerek* bazı örneklerde gereklilik bazılarında gelecek zamanı anlatma göreviyle karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Demirtaş (2008) Dede Korkut üzerinden yaptığı inceleme sonucunda ihtimal, tahmin niteliğindeki gerekliliğin *gerek ol-* şeklinde oluştuğunu dile getirmektedir. Dolayısıyla *olsa gerek* yapısının EAT'den sonraki bir dönemde olasılık anlamını kazandığı söylenebilir. Nitekim Gülsevin de *olsa gerek* yapısının yer aldığı örneği gelecek zaman içinde değerlendirmiştir: “*egerçi ol günler dahı uzun olsa gerekdür (MC. 13a.3)*” (Gülsevin 2007: 105).

KISALTMALAR

Ac.M.: Rükneddin Ahmed'in Acâibü'l-Mahlûkat Tercümesi	MT: Gülşehri'nin Mantku't-Tayrı
EAT: Eski Anadolu Türkçesi	SN: Süheyl ü Nev-Bahâr
FB: Ferec ba'd'eş-Şidde	TT: Türkiye Türkçesi
KBD: Kadı Burhaneddin Divanı	YED: Divân ve Risâletü'n-Nushiyye
KK: Şeyhögü Kenzü'l Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ	YZ: Yusuf ve Zeliha

KAYNAKÇA**TARANAN ESERLER**

- DİLÇİN, Cem (1991), *Süheyl ü Nev-Bahâr (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- ERGİN, Muharrem (1980), *Kadı Burhaneddin Divanı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki (2010), *Divân ve Risâletü'n-Nushiyye*, İstanbul: Derin Yayınları.
- HAZAI, György; TIETZE, Andreas (2006), *Ferec ba'd'eş-Şidde*, Berlin: Klaus Schwarz Verlag,
- SARIKAYA, Bekir (2010), *Rükneddin Ahmed'in Acâibü'l-Mahlûkat Tercümesi (Giriş- Metin- Sözlük)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi.
- TAŞ, İbrahim (2008), *Yusuf ve Zeliha*, İstanbul: Türk Dilleri Araştırma Dizisi.
- YAVUZ, Kemal (1991), *Şeyhoglu Kenzü'l Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ (İnceleme-Metin-İndeks)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- YAVUZ, Kemal (2007), *Gülşehri'nin Mantıku't-Tayrı (Gülşen-Nâme)- Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma- I-II.*, Ankara: Kırşehir Valiliği Yayınları.

YARARLANILAN ESERLER

- ABİK, Deniz Ayşehan (2014), "On the Word Bolay kim Anatolian Turkish Texts/ Anadolu Türkçesi Metinlerinde "bolay ki" Sözü Üzerine, *Department of Turkish Studies and Inner Asian Peoples Faculty of Oriental Studies University of Warsaw*, s. 664-679.
- AKARSU, Bedia (1975), *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ASLAN DEMİR, Sema (2008), *Türkçede İsteme Kipliği (Semantik- Pragmatik Bir İnceleme)*, Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- BELYAEVA- STANDEN, Yelena (2002), "The Functional-Pragmatic Field of Possibility in Russian: Meaning and Structure, *Language Sciences, USA*, p. 239-262.
- ÇAKIR, Abdülvahit (1992), "Türkçede Kiplik", *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, s. 383-392.
- DEMİRTAŞ, Ahmet (2008), "Dede Korkut Hikâyelerinde 'Gerek' Kelimesi İle Kurulu Cümleler", *Türkish Studies, Volume 3/1 Winter*, s. 14-21.
- EKER, Süer (2002), *Çağdaş Türk Dili*, Ankara: Grafiker Yayıncılık
- GENCAN, Tahir Nejat (1979), *Dilbilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GÖKSEL, Aslı.; KERSLAKE Celia (2005), *Turkish: A Comprehensive Grammar*, London and Newyork.
- GÜLSEVİN, Gürer; BOZ, Erdoğan (2004), *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- GÜLSEVİN, Gürer (2007), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- HIRİK, Seçil (2010), *Eski Uygur Türkçesinde Kiplik*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- KERİMOĞLU, Caner (2011), *Kiplik İncelemeleri ve Türkçe*, İzmir: Dinozor Kitabevi.
- KORKMAZ, Zeynep (2009), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖZEZEN YÜCEOL, Muna (2010), "Türkçede 'Bildirme Çekimi Ve Pekiştirme Olasılık Kategorisi",
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, C. 17, S.2, s.187-196.

PALMER, Frank R.. (2001), *Mood and Modality*, Cambridge: Cambridge University Press.

ŞAHİN, Hatice (2011), *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

TÜRKÇE SÖZLÜK (2005), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.